

Analitik Felsefe Nedir?

Hans-Johann Glock

Çeviri: Osman Baran Kaplan

alBaraka
Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
-------------	----

1. Bölüm

Giriş	19
1. Soru Neden Önemlidir	23
2. Soruya Nasıl Yaklaşılmalıdır	32
3. Kitabın Yapısı ve İçeriği	43

2. Bölüm

Tarihsel Araştırma	51
1. Tarih Öncesi	51
2. İlk Parlıtlar: Matematik ve Mantık	58
3. İdealizme Karşı İsyan	64
4. Dilbilimsel Dönemeç	70
5. Mantıksal İnşacılık ve Kavramsal Analiz	77
6. Mantıkçı Pozitivizmin Çöküşü	84
7. Metafiziğin Rehabilitasyonu	89
8. Dilden Zihine	95
9. Değer Konuları	102

3. Bölüm

Coğrafya ve Dil	107
1. Kanalda Sis – Kıtayla İrtibat Kesildi	108
2. Vorsprung Durch Logik: Analitik Felsefenin Almanca-Konuşulan Dünyadaki Kökleri	113
3. İngiliz Emprisizmi vs. Alman Romantizmi	119
4. İngiliz-Avusturyalı Eksen	125
5. Jeo-Dilbilimsel Anlayışların Günümüzdeki Başarısızlıkları ...	134

4. Bölüm

Tarih ve Tarih Yazımı.....	147
1. Historiofobiye Karşı İçkin Tarihselcilik	149
2. Araçsal Tarihselcilğe Karşı Zayıf Tarihselcilik.....	158
3. Anakronizme Karşı Antikitecilik	167
4. Hermenötik Eşitlik	176

5. Bölüm

Doktrinler ve Konular	183
1. Metafiziğe Karşı Savaş.....	186
2. Dil, Bağlamsalcılık ve Anti-Psikolojizm	192
3. Felsefe ve Bilim.....	210
4. Konusal Tanımlar	225

6. Bölüm

Yöntem ve Tarz.....	233
1. Analizi Analitik Felsefenin Temeline Yerleştirmek.....	236
2. Bilimsel Ruh.....	245
3. Parçalarına Ayırmak.....	250
4. “Netlik” Yetmez!.....	256
5. Aklın Sesi	264

7. Bölüm

Etik ve Politika.....271

1. Analitik Felsefe Etik ve Siyaset Teorisinden Uzak mı Durur?...272

2. Analitik Felsefe Ahlaki Açıdan Tarafsız ve Muhafazakâr mıdır?...276

3. Analitik Felsefe İlerlemeci ve Özgürleştirici midir?...285

4. Singer Olayı.....293

5. İdeolojiye Bir Panzehir?...299

8. Bölüm

Tartışmalı Kavramlar, Aile Benzerlikleri ve Gelenek.....305

1. Esasen Tartışmalı Bir Kavram?...307

2. Bir Aile Benzerliği Kavramı Olarak Analitik Felsefe316

3. Tarihsel veya Genetik Bir Kategori Olarak Analitik Felsefe...326

4. Analitik Gelenegin Hudutları334

9. Bölüm

Günümüz ve Gelecek343

1. Üçkâğıtçılar, Beceriksizler ve Rölativistler345

2. [Eğer Varsa] Analitik Felsefenin Sorunu Ne?...360

3. Analitik Felsefe Nereye Doğru Gidiyor?...378

KAYNAKÇA.....387**DİZİN417**

... alle Begriffe, in denen sich ein ganzer Prozess semiotisch zusammenfasst, entziehen sich der Definition; definierbar ist nur das, was keine Geschichte hat.

... Onlarda bütün bir sürecin semiyotik olarak bir araya geldiği kavramlar, tanımdan kaçarlardı; yalnızca tarihi olmayanlar tanımlanabilir.¹

Friedrich Nietzsche (*Ahlâkın Soykütüğü Üstüne* II: 13)

Carnap'ın yarıdakçıları olarak metafizikçi cenaha karşı Carnap'la birlikte savaştık. Carnap, o her zamanki makul tavrıyla Arthur Lovejoy'un hicivlerine karşı onu küçük düşürücü bazı ataklar yaptığında yüzümüz partizan bir gururla aydınlandı, bilhassa da Lovejoy'un *A* ise *p* mi yoksa *B* ise *q* mu demek istediğini açıklamaya çabaladığı esnada. Onun bu yönteminin, kimi zaman tatmin edici olmaktan ne derece uzak olabileceğini henüz öğrenmemiştim.

W. V. Quine (1976: 42).

¹ Çeviri, [Nietzsche, F. W., & İnam Ahmet. (2008). *Ahlâkın soykütüğü üstüne: bir kavga yazısı*. Ankara: Say Yayınları.] köşeli parantez içinde belirtilen eserin 96. sayfasından alıntılanmıştır. Söz konusu paragrafın eksiksiz biçimi şu şekildedir: “Bugün gerçekten insanların niçin cezalandırıldığını kesin olarak söylemek olanaksız: Onlarda bütün bir sürecin semiyotik olarak bir araya geldiği kavramlar, tanımdan kaçarlardı; yalnızca tarihi olmayanlar tanımlanabilir.” (ç.n.)

ÖNSÖZ

Analitik felsefenin sorunları ve teknikleri hakkında, bilhassa Hospers (1973) ve Charlton (1991) tarafından kaleme alınmış olan oldukça yararlı giriş kitapları mevcuttur. Ayrıca Skorupski (1993), Hacker (1996), Stroll (2000), Baldwin (2001) ve Soames (2003) gibi analitik felsefenin tarihiyle ilgilenen güzide eserler de vardır. Analitik felsefenin farklı konu alanlarına ilişkin olarak hâlihazırdaki durumu, çok sayıda el kitabı ve rehber kitap tarafından incelenmektedir. Son olarak, Tugendhat (1976), Cohen (1986) ve Engel (1997) gibi analitik felsefenin ateşli savunucuları tarafından kaleme alınmış eserler de bulunmaktadır.

Bu kitap, yukarıda saydığımız kategorilerin tamamına katkı sağlasa da bu kategorilerin hiçbirine girmez. Bu kitap daha ziyade, analitik felsefenin ne olduğu sorusuna doğrudan ve geniş kapsamlı bir cevap verme teşebbüsüdür. Geçmişi, bugünü ve geleceği göz önünde bulundurur ve analitik felsefenin ne olduğu sorusuna ilişkin olarak öne sürülen alternatif cevapları, kesintisiz biçimde ayırt etmeye ve bunları bertaraf etmeye çalışır. Bildiğim kadarıyla bu, böylesi bir ödevle adanmış ilk kitaptır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere, Dummett'in etkili eseri *Origins of Analytical Philosophy* [*Analitik Felsefenin Kökenleri*], analitik felsefenin tarihsel köklerine odaklanır ve analitik felsefeye düşman olan anlayışlarla ilgilenmez. Diğer taraftan, Cohen'in *The Dialogue of Reason*'ı [*Aklın Diyaloğu*] da tarihsel

meseleleri büyük ölçüde görmezden gelir ve kitabın ikinci yarısı, analitik felsefenin analizinden ziyade, belirli bir konu üzerindeki uygulamalarına adanmıştır. Son olarak, D'Agostini'nin *Analitici e Continentali* [*Analitik ve Kıtacı*] kitabı hem analitik felsefeyi hem de kıta felsefesini incelemektedir ki bu, benim bu kitapta amaçladığımdan bile çok daha fazlasını ifade eder. Yine de felsefe yapmanın analitik-olmayan yollarına mükerrer ve öyle umuyorum ki hatasız biçimde göz atacağım. Çünkü emellerimden biri, analitik/kıta karşıtlığının *sadece* geçmişte değil, aynı zamanda şu anda ne anlama geldiği ile gelecekte ne anlama geleceğini tespit etmektir. Öte yandan (analitik) felsefe yapmaktan imtina etmeyi göze alacak hâlim de yok. Çünkü kitabın ilgili olduğu tarihsel ve sınıflamaya ilişkin birtakım sorular, kavramsal ve yöntembilimsel türden bir dizi önemli ve ilginç felsefi soruyu daha gündeme getirmiştir. Bu minvalde diğer konuların yanı sıra dilbilimsel anlamın doğası, tanımlamanın ve sınıflandırmanın amaçları, felsefi sorunların çözümünde tarihsel bilginin rolü, teorilerin kıyaslanamazlığı tehdidi, tarihsel rölativizmin işe yararlığı, yorumlamanın ilkeleri, netliğin doğası, farklı felsefi argüman türleri, üzerinde muhalif tanımların olduğu kavramlar, aile benzerliği fikri, entelektüel gelenekleri diğer geleneklerden kati surette ayırmanın uygun yolu ve felsefenin kamusal tartışmalardaki hakiki rolü üzerinde durmam gerekecek.

Hedef kitle, ister öğrenciler isterse profesyoneller olsun, yalnızca analitik felsefecileri değil, analitikçi-olmayan herkesi, hatta ve hatta yirminci yüzyılın bu en heyecan verici, en önemli ve en tartışmalı entelektüel fenomenine ilgi duyan herkesi kapsar. Felsefe tarihine bir nebze de olsa aşina olmak, bu kitabı anlamak için bir ön koşul olmaksızın bir avantajdır. Ancak yine de gerekli olan durumlarda birtakım mantıksal formüller kullandım ancak bu noktalar, okur için önemli bir kayıp yaratmaksızın atlanarak geçilebilecek yerlerdir. Ayrıca, kullandığım teknik kelimeleri elimden geldiğince açıklamaya çalıştım ve söz konusu teknik meselelerle ilgili ek bilgilere, mevcut birçok kaynak eserden kolaylıkla erişilebilir.

Bu eser münhasıran tarihsel bir çaba olmamasına karşın, bir temporalite ve devamlılık hissi eserin özünü teşkil eder. Bu nedenle, daha sonraki baskıları yahut çevirilerinden alıntı yaptığım durumlarda bile, klasiklere atıfta bulunduğum esnada bu eserlerin asıl nüshalarının yayın tarihlerini kullandım. Kaynakça’da bu eserler, önce eserin asıl nüshasının yayın tarihi parantez içinde belirtilmek suretiyle gösterilmektedir ve sonrasında ise atıfta bulunulan baskı belirtilmektedir. Bununla birlikte, böylesi bir atıf sistemini analitik felsefeyle ilgili olarak yayınlanan güncel çalışmalar yahut orijinal hâliyle arasında yayın tarihi olarak çok fazla yıl farkı olan; kişinin ölümünden sonra yayımlanan yazılar için de kullanmaya kalkışmadım. Ayrıca, “Aristoteles 2001” gibi kronolojik uyumsuzluklar da midemi bulandırıyor. Dolayısıyla, geride bıraktığımız çağların devleri, bir başlık ve yerleşik bir atıf sistemi kullanılmak suretiyle alıntılanmıştır.

Bu kitabı yazarken altına girdiğim borçlar hem çok çeşitli hem de derin. Aşağıda zikrettiğim makalelerimde yer alan materyalleri kullanma iznini bana sundukları için onlara minnettarım: J. Preston editörlüğünde yayınlanan “Philosophy, Thought and Language”, *Thought and Language: Proceedings of the Royal Institute of Philosophy Conference* (Cambridge University Press, 1997), 151–69; C. Brown ve T. Seidel (ed.), “Insignificant Others: the Mutual Prejudices of Anglophone and Germanophone Philosophers”, *Cultural Negotiations* (Tübingen: Francke Verlag, 1998), 83–98; “Vorsprung durch Logik: The German Analytic Tradition”, A. O’Hear (ed.), *German Philosophy since Kant* (Cambridge University Press, 1999), 137–66; “Philosophy”, J. Sandford (ed.), *Encyclopedia of Contemporary German Culture* (Londra: Routledge, 1999), 477–80; S. Peters, M. Biddiss ve I. Roe (editörler), *The Humanities at the Millennium* (Tübingen: Francke Verlag, 2000), 267–87; “Imposters, Bunglers and Relativists”; “Strawson and Analytic Kantianism”, H. J. Glock (ed.), *Strawson and Kant* (Oxford: Clarendon Press, 2003), 15–42; “Was Wittgenstein an Analytic Philosopher?”, *Metaphilosophy*

35 (2004), 419–44; Alois Pichler ve Simo Säätelä (editörler) “Wittgenstein and History”, *Wittgenstein: The Philosopher and His Works* (Wittgenstein Archives at the University of Bergen, 2005), 177–204.

2002 yılında beni Hugh Le May Bursu ile ödüllendiren Rhodes Üniversitesi (Güney Afrika) ile Felsefe Bölümü’ne, bilhassa Marius Vermaak’a, ziyaretimizi bu denli keyifli kıldığı için teşekkür etmek istiyorum. Edebiyat ve Beşerî Bilimler Araştırma Konseyi’ne, Araştırma İzin Programı’nın bir parçası olarak şahsıma verdikleri ücretli izin için teşekkür ederim. Alexander von Humboldt Vakfı’na, 2004 yılında Bielefeld Üniversitesi’nde bir dönem geçirmeme olanak sağlayan bursları için bir kez daha minnettar olmakla birlikte, ev sahiplerim Ansgar Beckermann, Johannes Roggenhofer ve Eike von Savigny’ye minnettarım. Uzun yıllar boyunca araştırmalarımın verdikleri destek için Reading Üniversitesi’ne de teşekkür etmek istiyorum. Felsefe Bölümü’nde çalışmak hem bir ayrıcalık hem de bir zevkti ve yıllar önce aklımı çelerek beni bu bölümün bir parçası kıldığı için John Cottingham’a sonsuza dek minnettarım. Ayrıca Zürih Üniversitesi’ndeki yeni meslektaşlarıma samimi ve sıcak hoşgeldinleri için teşekkür etmek istiyorum. Bilhassa Julia Langkau ve Christoph Laszlo, bu projeyi lojistik olarak desteklediler.

Böylesine büyük ve çeşitli bir alanı kapsamaya çalışmak, kişinin yapabileceklerinin ötesinde bir iştir. Bu nedenle, yalnızca devasa büyüklükteki literatüre değil, aynı zamanda sayısız konuşmaya ve meslektaşlarımin, öğrencilerimin ve arkadaşlarımin verdikleri tavsiyelere de itimat etmek zorundaydım. Her ne kadar eksik bir liste olsa da bu liste en azından [kendilerine minnettar olduğum] şu isimleri içermelidir: David Bakhurst, Mike Beaney, Ansgar Beckermann, Jerry Cohen, John Cottingham, Jonathan Dancy, Michael Dummett, Simon Glendinning, Oswald Hanfling, Martina Herrman, Brad Hooker, Geert Keil, Andreas Kemmerling, Anthony Kenny, Vasso Kindi, Wolfgang Künne, Julia Langkau, Diego Marconi, Ray Monk, Kevin Mulligan, Herman Philipse, Carlo Penco, Aaron Preston, John Preston, Alan Richardson, Jay Rosenberg,

Katia Saporiti, Eike von Savigny, Joachim Schulte, Peter Schulthess, Hans Sluga, Philip Stratton-Lake, Roger Teichmann, Alan Thomas, Paolo Tripodi ve Daniel Whiting. Yanıt aradığım sorulara cevap verme konusunda bana karşı oldukça cömert ve yardımsever davrandılar ve öyle umuyorum ki kendilerine hiç olmazsa bazı doğru sorular sormayı başıarabildim. Tıpkı daha önce katıldığım diğier etkinlikler gibi, şimdi ne yazık ki sona ermiş olan St. John's College tartışma grubundan da oldukça faydalandım.

Bu kitabın bazı bölümleri Berlin, Bielefeld, Dortmund, Edinburgh, Erfurt, Cenova, Oxford, Reading ve Zürih'te yayınlandı. Dinleyicilere soruları ve itirazları için minnettarım. Ayrıca, yayınevi için çalışan iki anonim okura, metinle ilgili önerileri ve düzeltmeleri için teşekkür etmek istiyorum. Buna ek olarak Peter Hacker, John Hyman ve Christian Nimtz de kitabın birkaç bölümü hakkında yorumlarda bulundular. Metnin tamamını okuyan ve yayına hazırlayan Javier Kalhat'a da ayrıca teşekkürler. Adını andığım bu isimlerin eleştiri ve önerileri paha biçilmezdi ve beni ve okurlarımı sayısız hatadan, talihsizlikten, aşırılıklardan ve tumturaklı retorikten kurtardılar. Beni, hem analitik felsefeyle hem de onun tarihiyle tanıştırdığı için Peter Hacker'a ise daha büyük ve kadim bir borcum var. Peter, bu kitapta verilen cevaplardan bazılarına katılmayacaktır, ancak bu soruları sormam noktasında beni kamçıladi.

Her zamanki gibi, en büyük borcum aileme. İyi ve kötü zamanlarda bana ilham verdiler ve beni daima desteklediler, ancak bu projeyle, akademik kariyerle ve sonuncu ancak son derece önemli olarak aralarındaki felsefeciyle eğlenme kudretini kendilerinde buldular yine de.